

Ulighedens symbolske grænser: Kultur og moral som klassemarkører

Jakob Skjøtt-Larsen

Introduktion

Gennem det omfattende empiriske materiale som præsenteres i værket *La Distinction* (1979), formår den franske sociolog Pierre Bourdieu at påvise overensstemmelser, eller homologi, mellem de sociale og kulturelle hierarkier i Frankrig. For det første finder han, at de samme smagsdistinktioner mellem eksempelvis form-funktion, kvalitet-quantitet, distingveret-vulgær går igen på tværs af en række vidt forskellige kulturelle praksisområder (Bourdieu 1984 [1979]: 1-7).¹ Samtidig påviser han løbende, at disse kulturelle hierarkier svarer til det sociale hierarki, eller rummet af sociale positioner, der er struktureret efter to centrale principper. For det første af den samlede mængde af økonomiske og kulturelle ressourcer (kapital), som individer eller grupper råder over. For det andet af den specifikke kombination af disse kapitalformer. Således skelnes der først og fremmest mellem dominerende, mellemliggende og dominerede positioner baseret på mængden af kapital og sekundært mellem positioner der overvejende har adgang til økonomiske ressourcer (økonomiske fraktioner), en række mellemliggende positioner, samt positioner der overvejende har adgang kulturelle ressourcer (kulturelle fraktioner) (Bourdieu 1984 [1979]: 175ff.). Overensstemmelsen mellem kulturelle og sociale hierarkier betyder dels, at kulturelle praksisformer fungerer som en social markør, hvormed grupper eller individer udtrykker egen, og aflæser andres, sociale tilhørsforhold. Det betyder også, at eftertragtede kulturelle praksisser og viden kommer til at fungere som en form for kapital, der kan fremme eller hæmme adgangen til eftertragtede positioner på arbejdsmarkedet, sociale netværk mv. (Lamont & Lareau 1988). Endelig er det væsentligt, at der løbende finder kampe sted om at definere og omdefinere de sociale og kulturelle hierarkier. Her er det typisk samfundets dominerende grupper, der formår at

definere, hvad der er 'legitimt', 'god smag' eller 'finkulturelt', og det er typisk nye eller opadgående grupper, der udfordrer disse smagshierarkier.

Et centralt tema for de studier der er fulgt i kølvandet på *Distinktionen*, vedrører betydningen af kulturelle praksisformer, og særligt det finkulturelle forbrug, når det gælder konstruktionen af symbolske grænser mellem individer og grupper. Det har været diskuteret, om Frankrig udgør et særtilfælde, og om andre kapitalformer og former for symbolsk grænse-dragning har større betydning i andre kontekster. Ifølge den canadiske sociolog Michèle Lamont (1992), undervurderer Bourdieu betydningen af 'moraliske signaler', og antager endvidere fejlagtigt, at forskelle automatisk fører til 'hierarkisering' (Lamont 1992: 181). Med udgangspunkt i et komparativt studie af den øvre middelklasse i henholdsvis Frankrig og USA kommer Lamont (1992) til den konklusion, at moralske kriterier og socioøkonomisk status spiller en betydelig rolle, særligt når privilegerede grupper i USA trækker grænser mellem sig selv og andre.

De fund, der præsenteres i indeværende artikel, bekræfter betydningen af moralske signaler, når det gælder at tage afstand fra eller at tilnærme sig andre grupper i samfundet. En væsentlig pointe er imidlertid, at moralske hierarkier og grænsedragninger i høj grad ser ud til at følge de samme principper, og at understøtte de samme sociale hierarkier, som de kulturelle grænsedragninger. Således argumenteres der for, at kulturelle og moralske hierarkier udgør forskellige repertoarer til at konstruere de samme sociale grænser, snarere end konkurrerende hierarkier. I artiklen introduceres indledningsvis en række eksempler på positioner i den amerikanske, europæiske og den nordiske debat inden for området. Herefter inddrages en spørgeskemaundersøgelse gennemført blandt et tilfældigt udsnit af borgere i Aalborg Kommune. Ved hjælp af multipel korrespondanceanalyse (MCA) på en række indikatorer på økonomisk og kulturel kapital

¹ I resten af artiklen refererer *Distinktionen* til den engelske oversættelse fra 1984.

konstrueres et rum for sociale positioner. Ved at indsatte indikatorer på både kulturelle praksisformer og på moralsk-politiske holdninger som 'supplementær-punkter' i dette rum undersøges det efterfølgende, om der er sammenfald mellem på den ene side social position og på den anden side kulturelle praksisformer og moralsk-politiske holdninger. Ved endeligt at inddrage en række kvalitative interviews uddybes det endvidere, hvordan mennesker i forskellige sociale positioner konstruerer symbolske grænsedragninger mellem sig selv og andre. Afslutningsvis peges der på oppositionen mellem globale vs. lokale orienteringsmåder som en væsentlig modsætning mellem privilegerede og mindre privilegerede positioner.²

Nyere studier af og debatter omkring kulturelle og moralske distinktioner

I USA findes studier, der bekræfter finkulturens betydning som statusmarkør og som kapitalform, der kan veksles til fordele i andre sammenhænge (DiMaggio 1982; DiMaggio and Mohr 1985; DiMaggio and Mukhtar 2004). Andre har argumenteret for, at kulturelt forbrug nok har denne effekt, men at der er sket en bevægelse fra, at den distingverede smag udtrykkes ved en eksklusiv smag for det finkulturelle og over mod mere sammensatte eller omnivore forbrugsformer, hvor det snarere handler om at mestre og kombinere det klassisk finkulturelle med mere populære genrer og værker (Peterson and Simkus 1992; Peterson and Kern 1996). Ifølge den tysk-britiske sociolog Norbert Elias er den symbolske grænsedragning mellem 'os' og 'dem' ofte baseret på tilskrivninger af moralske og menneskelige værdier og egenskaber, således at nogle grupper stigmatiseres og betragtes som mindre værdige end andre (Elias and Scotson 1994). Et lignende argument fremføres af den canadiske sociolog Michèle Lamont (1992). Lamont (1992: 4) skelner mellem tre forskellige typer af symbolske grænsedragninger: *Moralske grænsedragninger* konstrueres på baggrund af moralske egenskaber som ærlighed, arbejdsmoral, integritet og omsorg for andre. *Socioøkonomiske grænsedragninger* konstrueres på baggrund af faktorer som stilling, status og rigdom. *Kulturelle grænsedragninger* konstrueres på baggrund af faktorer som uddannelse, intelligens, manerer, smag og finkulturelle kompetencer. Baseret på et komparativt studie af college-uddannede mænd

fra Frankrig og USA argumenterer Lamont for, at den øvre middelklasse i USA er langt mindre tilbøjelig til at afgrænse sig symbolsk fra andre på baggrund af kulturelle faktorer, men at den snarere er tilbøjelig til at gøre brug af moralsk baserede grænsedragninger. I en fransk kontekst har Bourdieus perspektiv, og særligt idéen om habitus som klassespecifik, været kritiseret for ikke at tage tilstrækkeligt hensyn til betydningen af biografiers individuelle variationer såvel som til de variationer, der findes inden for forskellige kulturelle forbrugskontekster (Lahire 2008). Denne kritik finder også nogen genklang i bogen *Culture, Class and Distinction* (Bennett et al. 2009), i hvilken der afrapporteres fra et omfattende britisk studie af kulturel kapital og social eksklusion. I dette studie påvises, ved hjælp af multipel korrespondanceanalyse, systematikker i forbrugsmønstre på tværs af en række forskellige forbrugsområder eller praksisfelter. Det væsentligste sociale princip, der strukturerer disse mønstre viser sig, som i *Distinktionen*, at være den samlede mængde af ressourcer, som individer og grupper er i besiddelse af (Bennett et al. 2009: 43 ff.). Det fremhæves imidlertid, at nogle praksisfelter i højere grad er struktureret af alders- eller kønsforskelle (s51 ff.), samt at der ikke kan identificeres et afgrænset nationalt 'kanon' af generelt accepteret legitim kultur. I stedet argumenteres for, at de dominerende former for kulturel kapital snarere skal findes ved en række mere omnivore eller mere sammensatte udtryksformer, som står i opposition til de 'fastlåste' eller 'statiske' smagsformer, der ofte forbindes med arbejderklassen (254-255). Andre studier fra England er mere afvisende over for Bourdieus tese om homologi mellem sociale og kulturelle hierarkier. Chan og Goldthorpe (2005, 2007) peger således på, at selvom uddannelse og status er relateret til kulturelle forbrugsmønstre, så er de traditionelle stillingsbaserede klassemodeller det ikke. Det bør bemærkes, at ingen af de nævnte studier undersøger Bourdieus pointe om en kulturel differentiering mellem økonomiske og kulturelle fraktioner.

I en nordisk kontekst bekræftes Bourdieus tese om det kulturelle forbrug og politiske holdninger i et omfattende studie fra Norge (Rosenlund 2000). Det samme gælder for (Harrits 2005) samt for tidligere udgivelser fra indeværende forskningsprojekt (Prieur, Rosenlund and Skjøtt-Larsen 2008; Harrits, Prieur, Rosenlund og Skjøtt-Larsen 2010 og Skjøtt-Larsen 2008). Andre studier støtter i højere grad Peterson og Kern (1996). Der argumenteres således for, at det kulturelle forbrug nok er relateret til klasse eller uddannelse, men at de distingverende forbrugsformer ikke eksklusivt er rettet mod finkultur, men snarere

² De fund der præsenteres er i det store hele en sammenskrivning fra dele af min Ph.d.-afhandling (Skjøtt-Larsen 2008). Afhandlingen er skrevet i forbindelse med COMPAS-projektet. Jeg skylder en stor tak til Annick Prieur, Lennart Rosenlund og Stine Thide-mann Faber. Det sociale rum der præsenteres her, er en variant af de konstruktioner der fremstilles i Prieur og Rosenlund (2009).

kommer til udtryk ved 'eklektiske' eller 'omnivore' forbrugsmønstre (Purhonen et al. 2010; Jæger & Katz-Gerro 2010), at andre faktorer så som alder eller køn kan være vigtigere end klasse og uddannelsesniveau (Bihagen and Katz-Gerro 2000; Purhonen et al. 2009) eller at andre ressourcer, så som organsatoriske (social kapital), har en relativt større betydning (Broady 1998; Danielsen 1998). Endelig findes en række kvalitative studier, der på forskellig vis argumenterer for, at finkultur ikke har den same betydning i en lighedsorienteret nordisk kulturel kontekst (Hjelseth 2005; Skarpenes 2007; Lien et al. 2001). Skarpenes argumenterer eksempelvis for, at det i Norge er illegitimt at trække symbolske grænser på baggrund af viden eller kulturelle hierarkier, og at egalitære moralske værdier som at være 'tolerant' er mere værdsat blandt højtuddannede nordmænd end uddannelsesmæssig eller økonomisk succes.

Data

Den multiple korrespondanceanalyse er baseret på en spørgeskemaundersøgelse udarbejdet af Annick Prieur i samarbejde med de resterende medlemmer af COMPAS-gruppen (eksperthjælp er inddraget inden for de forskellige praksisfelter). Skemaet er udformet med særligt henblik på, ved hjælp af korrespondanceanalyse, at undersøge homologe strukturer mellem et rum for sociale positioner og et rum af livsstile. Besvarelserne på spørgeskemaet er indsamlet via telefoninterviews på baggrund af et traditionelt spørgeskema. Respondenterne er udvalgt på baggrund af et tilfældigt udtræk af 1.600 individer i alderen 18-75 år med bopæl i Aalborg Kommune. 1.174 personer (73 pct.) har besvaret spørgeskemaet. I forhold til det oprindelige datasæt er der foretaget en aldersmæssig afgrænsning, således at studerende, unge under 25 og ældre over 67 år ikke er medtaget i analysen. Det endelige datasæt indeholder besvarelser fra 892 individer.³

En stor del af de respondenter, der har besvaret spørgeskemaet, har indvilliget i at blive ringet op efterfølgende. På denne baggrund har det været muligt at udvælge 16 personer fra yderpositioner i det sociale rum til mere dybdegående interviews. Interviewene har typisk haft en varighed af 1-2 timer, og har berørt en række forskellige emner. De uddrag, der inddrages, er udvalgt med henblik på at give eksempler på de symbolske grænsedragninger, der løbende finder sted i forskellige dele af samtalerne.

Metode

Brugen af multipel korrespondanceanalyse (MCA)⁴ er først og fremmest velegnet til analysen, fordi den gør det muligt at opsummere sammenhænge mellem et stort antal kategoriserede variable og at opsummere disse sammenhænge i en grafisk fremstilling langs et overskueligt antal dimensioner. Det er en metode, som også Bourdieu gjorde brug af i *Distinktionen*, hvilket øger sammenligneligheden med dette studie. Første skridt i analysen vil bestå i at konstruere et rum for sociale positioner baseret på en række variable udvalgt med henblik på at afspejle henholdsvis økonomisk og kulturel kapital. I den grafiske tolkning af korrespondanceanalysens akser vil svarkategorier, der er placeret i nærheden af hinanden langs en akse hyppigt forekomme hos de samme individer, hvorimod svarkategorier, der er placeret langt fra hinanden, sjældent vil forekomme hos de samme individer. Efter en analyse af de to væsentligste dimensioner i det sociale rum indsættes række indikatorer på kulturelle praksisformer og moralsk-politiske holdninger langs de samme akser. Placeringen af disse kategorier (i figur 2) angiver deres gennemsnitspunkt, der kan beregnes med udgangspunkt i individernes placering langs akserne. Disse indikatorer indsættes som supplementære kategorier, og påvirker derfor ikke de etablerede akser i det sociale rum (Le Roux and Rouanet 2004: 233). Kategorier med en svarandel på mindre end 5 pct. er lagt sammen med en lignende kategori (se Le roux & Rouanet 2004: 216).

Rummet af sociale positioner

Det sociale rum der præsenteres her, er ét ud af en række mulige. Annick Prieur og Lennart Rosenlund (2009) har en indgående beskrivelse af den udvælgelsesproces og det valideringsarbejde, der har fundet sted i udviklingen af forskellige sociale rumkonstruktioner i COMPAS-regi. Her har en nærlæsning af Bourdieus valg af indikatorer i *Distinktionen* (126-31) samt Lennart Rosenlunds (2000) tidligere arbejde med en lignende undersøgelse i Stavanger spillet en afgørende rolle. Den model jeg præsenterer her, afviger kun en smule fra førnævnte modeller. Den væsentligste forskel er formentlig fravalget af de yngste og de ældste aldersgrupper. Begrundelsen for at udelade studerende og de yngste grupper er, at disse må antages ofte at befinde sig i en atypisk situation i deres sociale udviklingsbane. En fattig studerende eller en ung ufaglært, der samler penge til et udlandsophold inden studierne påbegyndes, må forventes at orientere

³ Spørgeskemaet i sin helhed findes på www.socsci.auc.dk/compas/

⁴ For en indføring i MCA henvises til Le Roux and Rouanet 2004 og 2010.

sig efter deres opvækst eller fremtid frem for deres sociale nutid. De ældste grupper er primært fravalgt for ikke at ”tippe” aldersbalancen i en undersøgelse, der fokuserer på social differentiering i det *post*-industrielle samfund.

10 spørgsmål med i alt 45 svarkategorier blev udvalgt fra spørgeskemaundersøgelsen. Disse er listet efter tema i tabel 1:

Tabel 1: Kapitalindikatorer

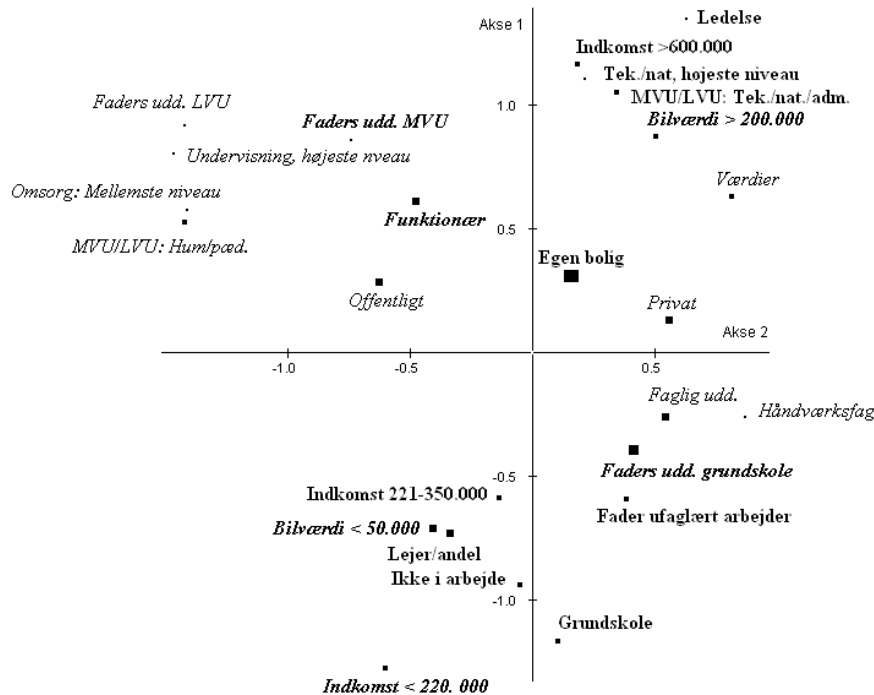
Økonomisk kapital	Antal kategorier	Kulturel Kapital	Antal kategorier	Erhvervsposition	Antal kategorier
Indkomst	5	Uddannelse	5	Erhverv	11
Bilværdi	4	Fars uddannelse	5	Fars erhverv	6
Boligtype	2			Sektor	2
Værdi af sommerhus	3				
Investeringer/opsparing	2				
Total	16		10		19

5 variable med tilsammen 16 kategorier skal indikere respondentens økonomiske kapital. Det drejer sig om *indkomst*, *bilværdi*, *boligtype*, *værdi af sommerhus*, samt om respondenter har *investeringer/opsparing* ud over eventuel pensionsopsparing. Den kulturelle kapital er repræsenteret ved 2 variable med i alt 10 kategorier. *Egen uddannelse* indgår, som indikator på den institutionaliserede kulturelle kapital respondenter har opnået, *faders uddannelse* forventes at afspejle den nedarvede kulturelle kapital. Endelig indgår der en række variable, der er relateret til position på arbejdsmarkedet. Det drejer sig om respondentens eget *erhverv*, *faders erhverv*, samt om respondenter er ansat i den offentlige eller private *sektor*. Disse variable er inddraget som indikatorer på både økonomisk og kulturel kapital (se endvidere Skjøtt-Larsen 2008: 73-4).

Den samlede varians fra modellen opsummeres langs et antal akser, hvoraf den første altid opsummerer den højeste del og de efterfølgende en faldende andel af den samlede varians. I figur 1 opsummerer den første vertikale akse 49 pct. af den samlede varians. Den anden horisontale akse opsummerer yderligere 19 pct. af den samlede varians. Analysen er begrænset til de første to akser, og der redegøres således for godt 68 pct. af den samlede varians.⁵

⁵ Her angives den modificerede varians i overensstemmelse med anbefalingerne fra Benzécri (Le Roux and Rouanet 2004: 200-201).

Figur 1: Det sociale rum

1. akse: kapitalvolumen

16 kategorier har bidraget over gennemsnittet (2,2 pct.) til variationen langs den første akse. Nederst i figur 1 findes indikatorer på lav økonomisk kapital. Her findes hyppigere husstandsindkomster på *under 220.000 kr.* og på *221.000 - 350.000 kr.* om året, laveste værdi af bil (*<50.000 kr.*) og *lejer/andelsbolig*. Nederst i figuren findes ligeledes indikatorer på lav kulturel kapital. Det gælder *grundskole* som højeste uddannelse samt *fader med grundskole* som indikator på den nedarvede kulturelle kapital. Blandt indikatorerne for erhvervsposition findes *ikke i arbejde*, og på fædre side er kategorien *ufaglært* repræsenteret. I toppen af figuren findes omvendt en række indikatorer på høj kapital. Blandt de økonomiske indikatorer gælder det *indkomst > 600.000 kr.*; *bilværdi > 200.000 kr.* samt *ejerbolig*. Blandt de kulturelle indikatorer findes de lange tekniske og administrative uddannelser (*MVU/LVU tek.nat/adm*). De videregående humanistiske uddannelser bidrager akkurat under gennemsnittet, men det er værd at bemærke, at de er placeret nogenlunde samme sted langs den 1. akse. Således er det ikke typen, men længden, af uddannelse, der har betydning langs den 1. akse. På fædre side finder vi mellemlang videregående ud-

dannelse (*fader: MVU*). Ser vi på erhvervsindikatorerne, finder vi ledere og faggrupper, der anvender tekniske og naturvidenskabelige færdigheder på højeste niveau (*tek./nat højeste; ledelse*). På fædre side finder vi *funktionær*. Denne akse afspejler således mængden af ressourcer eller kapitalvolumen. kapitalstærke grupper er overrepræsenterede i den øverste halvdel af figur 1, hvorimod kapitalsvage grupper er overrepræsenterede i den nederste halvdel.

2. akse: Kapitalsammensætning

15 kategorier har bidraget over gennemsnittet til variationen langs den 2. akse. I venstre side af figur 1 findes indikatorer på høj kulturel kapital (*MVU/LVU: Hum/pæd.*; *faders uddannelse LVU og MVU*). Blandt de økonomiske indikatorer er det interessant nok indikatorer på lav økonomisk kapital, der kendetegner figurens venstre side. Således bidrager husstandsindkomster på *under 220.000 kr.* om året samt *bilværdi < 50.000*. De stillingskategorier, der har bidraget over middel i venstre side, indikerer, at der typisk er tale jobs inden for den offentlige sektor og typisk jobs, der kræver relativt højt uddannelsesniveau (*sektor: offentlig; undervisning på højeste niveau, omsorg på mellemløst niveau og faders erhverv: Funktionær*). I figu-

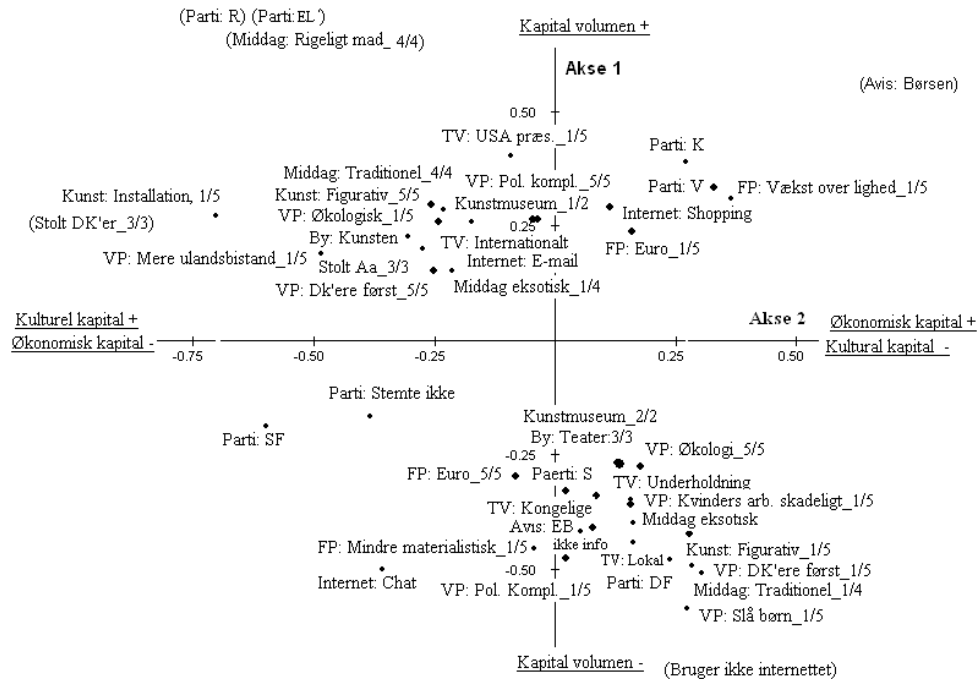
rens højre side finder vi omvendt indikatorer på lav nedarvet kulturel kapital (*Faders udd: Grundskole*) i kombination med *faglig uddannelse*. Blandt de økonomiske indikatorer er det den højeste bilværdi (>200.000) og mennesker med anden formue (*opsparing/investering, ja*), der er repræsenteret. Blandt erhvervsindikatorerne er det ansatte i den private sektor (*sektor: privat*) sammen med *håndværksfagene*. 2. akse tolkes således som en dimension, der afspejler kapitalsammensætning. Det interessante ved denne akse er, at indikatorerne på henholdsvis økonomisk og kulturel kapital trækker i hver deres retning. Bevæger man sig fra venstre mod højre af den 2. akse, finder man således et stigende uddannelsesniveau og/eller nedarvet kulturel kapital, omvendt finder man en stigende tendens for de økonomiske indikatorer. Således er det den relative sammensætning af de to kapitalformer, der afspejles langs denne akse med de kulturelle fraktioner mod venstre og de økonomiske fraktioner mod højre. Denne modsætning deler også de mere humanistisk prægede lange eller mellemlange uddannelser fra de teknisk-økonomiske uddannelsesretninger af samme længde.

Rummet af kulturelle præferencer og moralsk-politiske attituder.

I det følgende indsætte en række indikatorer på kulturelle præferencer/praksisformer og moralsk-politiske holdninger/partivalg. Indikatorerne indsættes som supplementærpunkter langs de to akser i det sociale rum, der blev analyseret med udgangspunkt i figur 1. Til at dække kulturelle præferencer er udvalgt 24 variabelkategorier fra følgende praksisområder: brug af byen; avis; brug af internet; kunstpræferencer; mad til gæster; tv-programmer. Til at dække politisk-moralske præferencer er udvalgt 21 variabelkategorier. De moralsk-politiske spørgsmål dækker over både fordelingspolitiske spørgsmål (FP) og værdipolitiske spørgsmål (VP). De værdipolitiske spørgsmål dækker over holdninger til indvandrere, tillid til andre, holdninger til familiemønstre/kønsligestilling samt holdninger til miljø. Endvidere er der indsat indikatorer på identifikation med lokalitet og nationalitet samt partivalg.⁶

⁶ Spørgsmålene i deres fulde længde samt randfordeling i svarkategorier kan læses i 'Appendiks til ulighedens symbolske grænser' på www.socsci.auc.dk/compas/. Kun variabelkategorier med en standardafvigelse på mindst 0,5 mellem de mest ekstreme kategorier langs mindst en af akserne er medtaget i figuren (se: Le Roux and Rouanet 2010: 59). Endvidere er kategorier med en standardafvigelse på under 0,25 fra centrum af kortet udeladt.

Figur 2: Indikatorer på kulturelle præferencer og moralsk-politiske holdninger som supplementærpunkter i det sociale rum.

Positioner i et socialt rum

I det følgende vil jeg indlede med en beskrivelse af fundene fra hver af de fire kvadranter i figur 2. Beskrivelsen af hver af kvadranterne følges op med en række eksempler på de måder interviewpersoner fra dette område har kategoriseret og trukket symbolske grænser til andre. Da der er store lighedspunkter, og der typisk ikke italesættes forskelle mellem interviewpersonerne fra de to nederste kvadranter i figuren, skelnes der ikke mellem disse i fremstillingen af det kvalitative materiale.

De kulturelt privilegerede

I det øverste venstre hjørne af figur 2 møder vi typisk individer, der har høj samlet kapital, og som i deres kapitalsammensætning har en overvægt af kulturel kapital. Startende med en af de mest legitime eller finkulturelle kulturelle aktiviteter ses det, at besøg på kunstmuseum er mest udbredt i denne kvadrant (kunstmuseum_1/2). Med hensyn til kunstpræferencer er der (helt i overensstemmelse med *Distinktionen*) en afstandtagen til den figurative kunst (*Kunst: Figurativ_5/5*), hvorimod der i højere grad end noget andet sted i det sociale rum er en præference og for installa-

tionskunst (*kunst:Installation_1/5*), der er medtaget som et eksempel på en af de mindre etablerede kunstformer. Med hensyn til brug af byen ses det, at besøg på byens kunstmuseum er mest udbredt i denne kvadrant af det sociale rum (*By: Kunsten*). Når man har gæster til middag, er man mindre tilbøjelig til at servere noget traditionelt dansk, men henter i stedet inspiration udefra (*middag: traditionel_4/4 middag: eksotisk_1/4*). Samtidig er man mindre tilbøjelig til at tillægge mængden af mad den samme afgørende betydning, som det er tilfældet i de øvrige dele af det sociale rum (*Middag: Rigeligt mad_4/4*). Internettet er typisk noget, der bruges til 'seriøse' formål som *E-mail*. Med hensyn til avislæsning er politikken hyppigere læst her end noget andet sted i det sociale rum. Med hensyn til TV-programmer er der en præference for den internationale nyhedsdækning frem for lokale nyheder, endvidere for nyheder om det amerikanske præsidentvalg frem for om det hjemlige kongehus (*TV: internationalt; TV: USA prææs_1/5*). Denne globale frem for lokale orientering genfindes også når det gælder stolthed over at være dansker og over at være fra Aalborg, der for begge vedkommende er lavets i dette område (*stolt DK'er_3/3; stolt Aa_3/3*). Således

er de der overvejende er privilegerede via deres adgang til kulturel kapital kendetegnet ved hyppig deltagelse i finkulturelle aktiviteter. Der er få præferer for den figurative kunst, men til gengæld en stor åbenhed for den nyere installationskunst. Endelig er der en global orientering inden for både mad og TV kombineret med en mindre udpræget identifikation med det lokale og det nationale set i forhold til andre positioner i det sociale rum.

Med hensyn til moralsk-politiske holdninger er indstillingen blandt de kulturelt privilegerede præget af politisk selvtilid (VP: pol. er kompl. _5/5), etnisk tolerance (VP: Dk'ere først _5/5) og en økonomisk solidaritet, der går på tværs af landegrænser (VP: Mere i ulandsbistand _1/5). Der er også både midler og vilje til at betale mere for økologiske fødevarer (VP: Økologisk _1/5). De mest karakteristiske partivalg er *Det Radikale Venstre* og *Enhedslisten*.

Kulturelle grænsedragninger hos de kulturelt privilegerede

Baseret på de kvantitative fund fremstår de væsentligste kulturelle oppositioner mellem de kulturelt privilegerede i figur 2's øverste venstre hjørne og de, med hensyn til kulturelle ressourcer, mindst privilegerede i det nederste højre hjørne. På baggrund af de kvalitative interviews kan det bekræftes, at finkulturelle distinktionsformer og symbolsk grænsedragning baseret på viden om legitim kultur finder sted. Det lader dog ikke til at være så udbredt, som man skulle tro på baggrund af *Distinktionen*. Carsten er den eneste af interviewpersonerne, der gør udtalt brug af kulturelle grænsedragninger. Carsten er i 30'erne, uddannet Cand. Mag og arbejder i gymnasieskolen. Han fremstår umiddelbart som altædende på det kulturelle område, men med et tydeligt udgangspunkt i den klassiske finkultur. Som det er karakteristisk for respondenterne i denne fraktion, giver Carsten udtryk for udpræget tolerante holdninger over for andre, ligesom han giver udtryk for at besidde en kulturel spændvidde, der gør ham i stand til at tale med de fleste.

Carsten forklarer, at man sagtens vil kunne finde ham sammen med hans kollegaer til en håndboldkamp med en 'fadbamse' i hånden, og tilføjer, at det ikke længere er en deklassering. Han uddyber dog, at der hvor man bliver opmærksom på tilhørsforholdet, er, når man træder ind i nogens hjem:

Noget af det jeg lægger mærke til, det er eksempelvis, om man har bøger. Det må jeg indrømme, det lægger jeg mærke til, når jeg kommer ind i et dansk hjem. Det giver mig et peg om, hvad er det for nogle samtale-

emner, som vil være relevante at tage fat på, for jeg har heller ikke lyst til at komme i en situation hvor det sociale bliver anstrengt.

Senere i interviewet taler Carsten om vigtigheden af at være i besiddelse af de rette kulturelle kompetencer, hvis man skal begå sig i bestemte sociale kredse, og om, hvordan nogle af hans venner, der ikke har en humanistisk uddannelse, til tider er udfordret af dette:

Altså, du kan ikke begå dig i et socialt miljø, hvis du ikke kan tale om forskellen på funktionalisme og modernisme eller det moderne gennembrud. Hvis du ikke læser litteratur, eller hvis du ikke på den måde har i hvert fald et minimum af klassisk dannelse.

Ifølge Carsten er kulturen i Aalborg præget af en hybrid mellem 'det konservative byborgerskab og arbejderne' i byen, og han ser denne alliance som værende i opposition til det finkulturelle, som bliver 'kriminaliseret', og som ikke bliver tillagt 'valeur'. Carsten ser blandt andet denne alliance komme til udtryk i den fremtrædende rolle som fodbold spiller for byen:

Jeg interesserer mig dybest set ikke for fodbold, men jeg kan godt rende med ud og begejstres af begejstringen derude, fordi jeg synes, det er vildt overdrevet, at folk de på den måde kan leve sig ind i om AaB vinder eller taber, noget jeg synes er totalt ligegyldigt.

Carsten er ikke uinteressert i sport som sådan, og omtaler i interviewet positivt en række individuelle sportsudøvere, som professionelle cykelryttere og golfspillere. Det er snarere de kollektive aspekter på og uden for fodboldbanen han problematiserer.

Således spiller finkulturen en rolle som kulturel kapital i Aalborg. Der er kredse, hvor grænsedragningen foretages på baggrund af kompetencer inden for den legitime kultur. Fodbold bliver for Carsten en negativ markør, hvormed han lægger afstand til arbejderklassekulturen, og markerer sit tilhørsforhold til den legitime og til tider også mere eksperimenterende kultur. (Han uddyber løbende sit kendskab til klassisk musik og opera såvel som den mere eksperimenterende del af kulturscenen). Carsten er således ikke en klassisk kultursnob forstået på den måde, at han begrænser sit forbrug til finkultur (Peterson & Kern 1996). Dog kan man eksempelvis se, hvordan den legitime kultur, i form af bogsamlingens indhold, anvendes til social identifikation, ligesom Carsten selv fremhæver, at det kan være problematisk at be-

væge sig, i de kredse han kommer i, hvis man ikke er i besiddelse af en vis almen dannelse.

Moralsk-politiske grænsedragninger hos de kulturelt privilegerede

På baggrund af figur 2 kan vi forvente, at de væsentligste moralsk-politiske grænsedragninger trækkes mellem de kulturelt privilegerede og de underprivilegerede. Denne form for grænsedragning er da også til stede i de dybdegående interviews. Mange af de interviewede tøver med at lægge symbolsk afstand til andre på baggrund af socioøkonomiske eller kulturelle faktorer, men der er mere udbredt brug af moralsk-politiske kriterier. Særligt er tolerance over for indvandrere og andre mindretal en central værdi for de fleste af de interviewede fra de privilegerede positioner. Særligt for de kulturelt privilegerede er det obligatorisk at tage afstand fra diskriminerende holdninger. For nogle kobles disse holdninger også til mindre privilegerede positioner i samfundet. Det gælder eksempelvis Jens, der har en ledende funktion på en uddannelsesinstitution. Adspurgt om der er nogen han gerne vil slippe for at sidde ved siden af til et bryllup eller en lignende social sammenkomst, svarer han:

Hvis det er alt for racistisk eller diskriminerende, det gider jeg ikke sidde og høre på ... Jeg vil sgu ikke sidde og lave en eller anden scene, og jeg vil heller ikke sidde og give folk ret" ... "altså folk som har dårlig indkomst, folk som selv har problemer, folk som har mange i familien, de har mindre forståelse overfor indvandrere og for grupper, der tænker anderledes, sådan er det bare.

Jens tager aldrig direkte afstand fra arbejderklassen, og i sammenligning med Carsten er det er da også interessant, at han ofte er på stadion for at se fodboldkampe, og at han understreger, at fodbold også er kultur. Men når det kommer til racisme eller diskrimination, trækker han en klar grænse.

En af undtagelserne fra normen om at socioøkonomiske faktorer ikke betyder noget, er når de kulturelt privilegerede lægger symbolsk afstand til de økonomisk privilegerede. Det følgende citat er også fra Jens:

Jeg har undgået ejendomsmæglere, det har jeg. Jeg har aldrig købt noget eller solgt noget gennem ejendomsmæglere. Jeg er heller ikke ret meget for forsikringsselskaber. Jeg har nogle grupper, jeg ikke har nogen tillid til. Som jeg synes tjener for mange penge i forhold til, hvor begavede de er.

Denne afstandtagen til den økonomiske elite har også fungeret som ledetråd i hans valg af beboelseskvarter. Således har Jens og hans hustru fravalgt det velhavende Hasseris, selvom de udmærket ville have råd til at bo der.

De økonomisk privilegerede

I den øverste højre kvadrant af figur 2 finder vi individer med høj samlet kapital og med en kapitalbeholdning, der overvejende består af økonomisk kapital. Med hensyn til de kulturelle præferencer er de mest karakteristiske aktiviteter og interesser relateret til økonomi. Den mest karakteristiske avis er *Børsen*, og med hensyn til Internet bruges det typisk til *shopping*. Hvad angår de moralsk-politiske spørgsmål, ses der en orientering mod *vækst over lighed*. Ligeledes er der en positiv indstilling over for dansk deltagelse i Euroen (*FP: Euro_1/5*), hvilket i en dansk kontekst typisk har været forbundet med liberalistiske holdninger i fordelingspolitiske spørgsmål (Andersen 2003:150). Med hensyn til den politiske mobilisering er det særligt de borgerlige partier *Det konservative Folkeparti* og *Venstre*, der trækker stemmer.

Symboliske grænsedragninger hos de økonomisk privilegerede

Symboliske grænsedragninger finder kun i begrænset omfang sted i interviewene med de økonomisk privilegerede interviewpersoner. En mulig forklaring kan være den individualistiske tilgang til tilværelsen som Thomas, der er medejer af en mindre IT-virksomhed, giver udtryk for. Adspurgt om han kan pege på nogle grupper, der har det lettere end de har fortjent, forklarer han:

Dybest set så er jeg ret ligeglad med, hvad andre får og har. Om de er kommet let til det, eller har haft mange besværligheder og kolbøtter undervejs. Det er jeg ret ligeglad med, for jeg kan ikke rigtig bruge det til noget; om nogen er kommet let til noget, eller andre har knoklet. Altså mit udgangspunkt er mig selv, så jeg går ikke sådan og misunder nogen eller tænker modsat.

Et eksempel på symbolske grænsedragninger gives dog af Torben, en ingeniør i 30'erne, der arbejder inden for IT-industrien. Torben fortæller, at han føler sig knyttet til Vendsyssel, hvor han er vokset op, og han er bevidst om ikke at lade materielle statussymboler skabe afstand til hans forældre og gamle venner. I løbet af interviewet udtrykker han dog en vis afstand til, hvad han opfatter som traditionelle og intolerante

holdninger, samt fra den fastgroethed han oplever på hjemegnen:

Altså, jeg er glad for, jeg ikke er blevet boende i [By] (...) jeg kan godt se et eller andet sted, at de er lidt fastgroede, og der er ikke sådan den store ambition om at prøve noget nyt.

Torben eksemplificerer det blandt andet med et venepar, der aflyste en rejse til London fordi deres forældre var bekymrede for dem:

"Og der kunne jeg pludselig godt se forskellen på os (...) hende og hendes forældre, jeg kan godt se, at de har fødderne noget mere forankret i den jyske muld, og jeg tror decideret, hendes forældre var bange for, at hun skulle tage til så stor en by som London".

Således trækkes der her symbolske grænser på baggrund af den manglede kulturelle og geografiske mobilitet, som Torben finder på hjemegnen.

De mindre privilegerede

I den nederste halvdel af figur 2 finder vi de mindst privilegerede. Som nævnt tidligere er der ikke så store forskelle mellem den økonomiske og den kulturelle fraktion blandt de underprivilegerede. Derfor vil jeg kun skelne mellem dem i den indledende beskrivelse af de kvantitative fund. I det nederste venstre hjørne findes typisk individer, der generelt har få økonomiske og kulturelle ressourcer, og som i særdeleshed har få økonomiske ressourcer. Både de kulturelle praksiser og de moralsk-politiske holdninger er præget af disse økonomiske begrænsninger, og det er her, vi finder den største modsætning til den økonomiske elite. Internettet bruges typisk til *chat*. Ser vi på de moralske og politiske standpunkter, er der en tendens til at beskrive sig selv som mindre materielt orienteret end de fleste (*FP: Mindre materialistisk_1/5*). I modsætning til den økonomisk privilegerede kvadrant er det her, man finder den mindste opbakning til *Euroen*. Det mest karakteristiske partivalg er *Socialistisk Folkeparti*, mens stemmer på *Socialdemokratiet* er udbredt i begge de mindre privilegerede kvadranter. Endelig er det også i denne kvadrant, man hyppigst finder de, der *ikke stemmer*.

I den nederste højre kvadrant i figur 2 er fortrinsvis individer, der har få ressourcer, og som har en kapitalsammensætning med lav kulturel kapital. Her finder man typisk ansatte inden for en række af de traditionelle håndværks- og industrierhverv. Det er også her, man ser den klareste opposition til den kulturelt privilegerede kvadrant. Blandt de kulturelle

præferencer og aktiviteter ses det, at *Ekstrabladet* (og BT) er hyppigt læst både i højre og venstre side af den nedre del af figuren. Således står hverdagshistorierne i tabloidaviserne umiddelbart i opposition til den kulturelle kvadrants valg af kulturstoffet og de analytiske vinkler i Politiken, såvel som til den økonomiske elites engagement i finansnyheder og erhvervsanalyser i Børsen. Deltagelse i de finkulturelle aktiviteter, som er inkluderet i spørgeskemaundersøgelsen, er mindst hyppige i denne del af det sociale rum, hvor der også er færrest, der har besøgt en kunstudstilling inden for det seneste år (*kunstmuseum_2/2*). Ser man på præferencer for kunst foretrakkes den figurative kunst, hvor man kan se hvad et billede forestiller (*kunst: figurativ_1/5*). Når det kommer til brug af byen finder man den laveste hyppighed af teatergængere (*By Teater_3/3*). Der er færre end gennemsnitligt, der gør brug af Internettet (*bruger ikke internettet*). Når man har gæster, serverer man typisk *traditionel dansk mad*, hvorimod det eksotiske valg, der kendetegnede den kulturelle kvadrant, er sjældent her. Med hensyn til TV orienterer man sig, igen i modsætning til den kulturelle kvadrant, mod de lokale frem for de internationale nyheder (*TV: Lokal*). Endvidere interesserer man sig for nyheder om det danske kongehus frem for om et amerikansk præsidentvalg (*TV: Kongelige*). Herudover er der præferencer for *underholdningsprogrammer* frem for de måske mere udfordrende (eller kedelige) dokumentarprogrammer. Bevæger vi os over til de moralsk-politiske holdninger, er det også i den nederste højre kvadrant, vi finder den klareste opposition til de tolerante og kosmopolitiske segmenter i den kulturelt privilegerede kvadrant. Først og fremmest ser der i begge de nederste kvadranter ud til at være en vis fremmedhed over for den politiske debat (*pol. Kompl._1/5*). I den højre kvadrant er orienteringen mod traditionelle familiestrukturer indikeret ved, at man i højere grad problematiserer kvinders deltagelse på arbejdsmarkedet (*VP: Kvinders arb. Skadeligt_1/5*) og ved den større accept af at give børn en endefuld (*VP: Slå børn_1/5*). Det er dog ikke kun i forhold til køn, men også i forhold til etnicitet (*DK'ere først_1/5*), at der ses en tendens til at diskriminere på baggrund af kategorier, der opfattes som irrelevante eller fordomsfulde blandt de privilegerede, og særligt blandt de kulturelt privilegerede. Det er også i denne kvadrant, at villigheden til at betale ekstra for økologiske fødevarer er mindst udtalt (*VP: Økologi_5/5*), også selv om det ikke er her, den økonomiske formåen er mindst. I forhold til partivalg er det mest karakteristiske valg *Dansk Folkeparti*. Som beskrevet tidligere er stemmer på *Socialdemokratiet* også hyppige i denne del af det sociale rum.

Kulturelle og moralske grænsedragninger blandt de mindst privilegerede

Generelt fyldte samtalerne om kulturelle præferencer og aktiviteter ikke så meget i samtalerne med interviewpersonerne fra de to nederste kvadranter i det sociale rum. Det mest interessante og overraskende fund var formentlig den indignation, som flere af interviewpersonerne gav udtryk for, når det gjaldt den offentlige støtte til finkulturen. En elektriker i slutningen af 40'erne fortæller, at det netop er kulturstøtten, der har fået ham til at flytte sin stemme fra Socialdemokratiet til Venstre:

Stod det til mig, så ville jeg jo gerne have, at Det Kongelige Teater blev brugerbetalt. Så dem der var interesseret i Det Kongelige Teater, de betalte det (...) Vi sidder heroppe i Aalborg, og vi er måske i København to-tre gange om året. Vi kommer ikke i Det Kongelige Teater.

Modstanden mod at betale for den kulturelle elites kulturforbrug var udtalt i tre af interviewene. Dette kunne tyde på visse begrænsninger i de privilegerede gruppers evner til at udbrede deres kulturelle hierarkier til alle dele af befolkningen. Det betyder ikke nødvendigvis, at der etableres et alternativt og autonomt kulturelt hierarki blandt de mindre privilegerede, men der eksisterer en politiseret modvilje mod at bruge offentlige midler på finkulturen.

En anden symbolsk grænse, som drages af nogle af de interviewede fra de mindst privilegerede kvadranter, er i forhold til indvandrere. Janne er i 40'erne, og arbejder som ufaglært på en fabrik. Adspurgt om der er nogen, der har det for nemt i det danske samfund, svarer hun:

Altså, der vil jeg nok sige flygtninge, dem har jeg det sådan lidt svært ved engang imellem. Ikke fordi jeg er racist. Der er også nogen flygtninge, jeg synes er okay. Dem der godt vil ligesom indordne sig i Danmark, og arbejde og alt det der.

Holdningen til indvandrere er i dette interview trukket mere markant op end i de øvrige, men noget der går igen, er de moralske konnotationer, der tillægges de flygtninge og indvandrere, som ikke vil 'indordne sig'. Det drejer sig om, at ville trække på fællesskabet, at ville have særbehandling og mere generelt om, ikke at ville indordne sig under fælles normer. Netop værdier der ofte nævnes som væsentlige i denne del af det sociale rum.

Konklusioner

En første væsentlig konklusion er bekræftelsen af Pierre Bourdieus (1984) tese om homologi mellem det sociale rum og rummet for livsstile. De væsentligste skel i det sociale rum tegner sig umiddelbart mellem de kulturelt privilegerede, de økonomisk privilegerede og de mindre privilegerede. Med hensyn til kulturelle præferencer går den væsentligste opposition mellem de kulturelt privilegerede og de mindst privilegerede. Blandt de kulturelt privilegerede deltager man hyppigere i finkulturelle aktiviteter, man orienterer sig mere end andre mod udlandet når det gælder mad og TV, og hælder mod de mere dybdegående analyser, når det gælder valg af dagblad. De økonomisk privilegerede adskiller sig først og fremmest fra dette mønster, ved at udvise interesse for penge og for erhvervslivet. Med hensyn til politik og moral går den væsentligste opposition også mellem de kulturelt privilegerede og de mindst privilegerede. Blandt flere af de kulturelt privilegerede har det været væsentligt at lægge afstand til racisme og intolerance. Omvendt var det blandt nogle af interviewpersonerne i de mindre privilegerede positioner væsentligt at tage afstand fra den manglende vilje til at indordne sig og yde en indsats, som umiddelbart forbindes med flygtninge og indvandrere. De økonomisk privilegerede udmærker sig ved mere liberalistiske holdninger og en orientering mod vækst frem for lighed. Med hensyn til den politiske mobilisering i det sociale rum tegner sig til dels en skillelinje relateret til den samlede mængde af ressourcer, hvor de mest privilegerede har en tendens til at stemme på et af partierne på højrefløjen. Den væsentligste skillelinje går imidlertid langs akserne for kapitalens sammensætning. Her ses konturerne af en venstrefløjsalliance bestående af individer fra de kulturelle fraktioner i opposition til en højrefløjsalliance, der overvejende består af de økonomiske fraktioner (se også Harrits et al 2010).

Med hensyn til typen af grænsedragninger ser det ud til, at der trækkes symbolske grænser til andre på basis af både kulturelle præferencer og moralsk-politiske spørgsmål. Dog lader det til, at der selv blandt de interviewede fra den kulturelt privilegerede kvadrant, er en tilbøjelighed til overvejende at trække symbolske grænser til andre på baggrund af moral frem for på baggrund af finkulturelle kompetencer. Dette fund støtter umiddelbart Lamont (1992), der fremhæver betydningen af moralske grænsedragninger i en amerikansk kontekst. Det taler heller ikke imod de nordiske studier, der peger på betydningen af nordiske lighedsideal, der modarbejder den legitime kulturs betydning som distinktionsform (Hjølseth 2005; Skarpenes 2007; Lien et al. 2001). Dog synes

det at være en central pointe, fra både fra den kvantitative og den kvalitative analyse, at kulturelle og moralske distinktioner ofte ser ud til at være komplementære, og at de anvendes til at trække grænser mellem de samme positioner i det sociale rum.

Der ser også ud til at være indholdsmæssige overlapp på tværs af kulturelle og moralsk-politiske distinktionsformer. Det gælder eksempelvis oppositionen mellem globale og lokale orienteringsmåder. Denne opposition går igen inden for så forskellige områder som mad; TV; holdninger til indvandrere, holdninger til ulandhjælp samt i forhold til identifikation med det lokale og det nationale. I de kvalitative interviews træder denne form for grænsedragning tydeligst frem i holdningen til indvandrere, men genfindes også i en afstandtagen til de kulturelt og geografisk immobile. Sidstnævnte falder i øvrigt godt i tråd med Bennett et al. (2009: 43 ff.), der i en britisk kontekst peger på afstandtagen til 'fastlåste' eller 'statiske' smagsformer som en måde at distingvere sig i forhold til arbejderklassen.

Endelig er det værd at bemærke, at der ikke kun trækkes symbolske grænser fra de privilegerede til de mindre privilegerede sociale positioner. Blandt de mindre privilegerede finder man hos nogle en stærk antipati mod den offentlige støtte til finkulturen. Således finder en vis udfordring sted af 'den gode smag' med hensyn til både kultur og politik.

Jakob Skjøtt-Larsen

Ph.D., lektor ved Institut for Sociologi og Socialt Arbejde, Aalborg Universitet

Abstract

Based on a survey conducted in the municipality of Aalborg in Denmark in 2004, and by the use of multiple correspondence analysis, I show that both cultural consumption and moral-political stances serve as markers of class positions. By introducing a range of qualitative semi-structured interviews I argue that moral-political boundaries are at least as important as cultural boundaries, but both are used to establish symbolic boundaries between social positions divided by the same principles as those found by Bourdieu in *Distinction*. That is, by the volume and the composition of economic and cultural capital. One of the distinctions cutting across both the cultural and the moral-political modes of drawing boundaries is a divide between what is termed a global and a local mode of orientation. Finally, Antipathies towards the

cultural elite are expressed through aversions against the state subsidization of highbrow culture.

Key words

Symbolic boundaries, cultural boundaries, moral boundaries, Pierre Bourdieu.

Referencer

- Andersen G. J. (2003): *Over-Danmark og under-Danmark: Ulighed, velferdsstat og politisk medborgerskab*. Århus: Aarhus universitetsforlag.
- Bauman, Z. (1998) 'On glocalization: or globalization for some. Localization for some others', *Thesis Eleven* 54: 37-49.
- Bihagen, E. and Katz-Gerro, T. (2000) 'Culture consumption in Sweden: The stability of gender differences', *Poetics* 27: 327-349.
- Bennett, T., Savage, T., Silva, E., Warde, A., Gayo-Cal, M., and Wright, D. (2009) *Culture, Class, Distinction*, Oxon: Routledge.
- Bourdieu, P. (1984 [1979]) *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*, London: Routledge.
- Bourdieu, P. (1998) *Practical Reason: On the Theory of Action*, Cambridge: Polity Press.
- Broady, Donald (1998) 'Kapitalbegrebet som uddannelsessociologisk værktøj', in Bjerg, Jens (ed.), *Pædagogik – en grundbog til et fag*, Copenhagen: Hans Reitzels Forlag.
- Chan, T.W. and Goldthorpe, J.H. (2005) 'The social stratification of theatre, dance and cinema attendance', *Cultural Trends* 14: 193-212.
- Chan, T.W. and Goldthorpe, J.H. (2007) 'Social stratification and cultural consumption: The visual arts in England', *Poetics* 35: 168-90.
- Danielsen, A. (1998) 'Kulturell kapital i Norge', *Sociologisk tidsskrift* 6: 75-107.
- DiMaggio, P. (1982) 'Cultural capital and school success: the impact of status culture participation on the grades of U.S. high school students', *American Sociological Review* 47: 189-201.
- DiMaggio, P. and Mohr, J (1985) 'Cultural capital, educational attainment, and marital selection' *American Journal of Sociology* 90: 1231-1261
- DiMaggio, P. and Mukhtar, T. (2004) 'Arts participation as cultural capital in the United States, 1982-2002: Signs of decline?', *Poetics* 32:169-94.
- Elias, N. and Scotson, J. L. (1994) *The Established and the Outsiders – A Sociological Enquiry into Community Problems*, Second Edition, London: Sage.
- Harrits, G. (2005): *Hvad betyder klasse? En konstruktion af klassebegrebet med henblik på en analyse af sammenhængen mellem klasser og politisk deltagelse i Danmark*. Århus: Forlaget Politica (ph.d.-serie).
- Harrits, G.S., Prieur, A., Skjøtt-Larsen, J., Rosenlund, L. (2010): 'Class and politics in Denmark.', *Scandinavian Political Studies* 33: 1-27.
- Hjelseth, A. (2005) 'De som streber nedover – om klasse og identitet blant fotballsupportere', *Sociologi i dag* 35: 69-87.
- Jæger, M. and Katz-Gerro, T. (2010) 'The rise of the eclectic cultural consumer in Denmark.' *The Sociological Quarterly*, 51: 460-83.
- Lahire, B. (2008) 'The individual and the mixing of genres: Cultural dissonance and self-distinction', *Poetics* 36: 166-88.
- Lamont, M. (1992) *Money, Morals, and Manners. The Culture of the French and the American Upper-Middle Class*, Chicago: University of Chicago Press.

- Lamont, M. and Lareau, A. (1988) 'Cultural Capital: Allusions, Gaps and Glissandos in Recent Theoretical Developments', *Sociological Theory* 6: 153-68.
- Lien, M., Lidén, H. & Vike, H. (2000) *Likhetens Paradoxer: Antropologiske undersøkelser i det moderne Norge*, Oslo: Universitetsforlaget
- Le Roux, B. and Rouanet, H. (2004) *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Le Roux, B. and Rouanet, H. (2010) *Multiple Correspondence Analysis*, London: Sage.
- Peterson, R. A. and Kern, R. M. (1996) 'Changing Highbrow Taste: From Snob to Omnivore', *American Sociological Review* 61: 900-907.
- Peterson, R. & Simkus, R. (1992) 'How musical tastes mark occupational status groups', in Michèle Lamont and Marcel Fournier (ed.) *Cultivating differences: Symbolic boundaries and the making of inequalities*, Chicago: The University of Chicago Press, pp. 152-86.
- Purhonen, S. Gronow, J. and Rahkonen, K. (2009) 'Social Differentiation of Musical and Literary Taste Patterns in Finland' *Research on Finnish Society* 2: 39-49.
- Purhonen, J. Gronow and K. Rahkonen (2010) 'Nordic democracy of taste? cultural omnivorousness in musical and literary taste preferences in Finland', *Poetics* 38: 266-298.
- Prieur, A., Rosenlund, L. and Skjøtt-Larsen, J. (2008) 'Cultural Capital Today: A Case Study From Denmark' *Poetics* 36: 45-70.
- Prieur, A og Rosenlund, L (2009) : "At konstruere et socialt rum." I: J. A. Hansen, O. Hammerslev og I. Willig (red.) *Refleksiv sociologi i praksis*. København: Hans Reitzel (s. 120-147).
- Rosenlund, L. (2000) *Social Structures and Change: Applying Pierre Bourdieu's Approach and Analytic Framework*, Stavanger: Stavanger University College.
- Rosenlund, L. and Prieur, A. (2007) 'Danish social spaces', in J. Hjellbrekke et al. (eds.): *Arbeid, kunnskap og sosial ulikhet. Festskrift til Olav Korsnes*, Oslo: Unipub, pp.261-91.
- Skarpenes, O. (2007) 'Den legitime kulturens moralske forankring', *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 48: 531-564.
- Skjøtt-Larsen, J. (2008) *Klasse, kultur og politik: Social differensiering I det postindustrielle Aalborg*, Aalborg: Aalborg Universitet.

